

UDSKRIFT
AF
ØSTRE LANDSRETS RETSBOG

Den 17. april 2018 kl. 09:30 holdt Østre Landsret offentligt retsmøde i retsbygningen, Bredgade 42, København.

Som dommere fungerede landsdommerne Ole Dybdahl, Tine Vuust og Morten Christensen, førstnævnte som rettens formand.

Der foretoges fortsat hovedforhandling

24. afd. nr. B-3448-14:

1) Inge Genefke og Bent Sørensens Antitortur Støttefond
som mandatar for _____

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

6) _____

7) _____

8) _____

9) _____

10) _____

11) _____

12) _____

13) _____

14) _____

15) _____

16) Inge Genefke og Bent Sørensens Antitortur Støttefond

som mandatar for .

17) _____

18) _____

19) _____

20) _____

21) _____

22) _____

23) _____

(advokat Christian F. Jensen, besk., for sagsøgerne 2 til 15 og 17 til 23,
og advokat Christian Harlang for så vidt angår sagsøgerne 1 og 16 samt
den del af sagen, hvori der ikke er dækning under den meddelte fri proces)
mod

Forsvarsministeriet

(advokat Peter Biering)

For sagsøgerne mødte advokat Christian Harlang og advokat Christian F. Jensen.

For sagsøgte mødte advokat Peter Biering. Med advokaten mødte tillige advokat Malthe
Gade Jeppesen og advokatfuldmægtig Emil Wetendorff Nørgaard.

Sagsøger 14 var mødt. Som tolk for sagsøgeren mødte Allan El-Zayat.

Som vidne mødte major Peer la Cour.

Der fremlagdes Værnsfælles Forsvarskommandos brev af 13. februar 2018 vedrørende
ophævelse af vidnet Peer la Cours tavshedspligt med nærmere angivne begrænsninger.
Retsformanden gennemgik indholdet af brevet og formanede vidnet behørigt på baggrund
heraf.

Peer la Cour forklarede blandt andet, at han i 2004 arbejdede som sagsbehandler i For-
svarskommandoens (FKO) internationale operationssektion med ansvar for "current opera-
tions". Han er fortsat tjenestegørende i en lederstilling i forsvaret.

Det er ham, der er benævnt "P. la Cour" i punkt 5 i FKO's brev af 16. juni 2004, jf. til-
lægsekstraktens bind 1, side 100 f. Det skærpede tilsyn, der er omtalt i punkt 1, var be-

grundet i et øget fokus i Danmark på danskeres tilbageholdelser i Irak. Andre landes tilbageholdte var ikke omfattet af dette punkt. Brevet af 16. juni 2004 var bilagt udkast til månedsrapport for maj måned 2004, som han ganske givet var bekendt med på det tidspunkt. Han erindrer ikke, hvorfor der var tale om et udkast, men det kan være fordi, at månedsrapporter vedrørende fangetilsyn var en ny procedure. Månedsrapporter blev udarbejdet af den danske bataljon og sendt til FKO via HOK. Han erindrer ikke det nærmere indhold af den offentlige debat omkring tilbageholdtes forhold, der er nævnt i månedsrapportens punkt 1.1, men der var kommet et øget fokus på tilbageholdtes forhold. Forholdene i Al Makil og Al Meena fængslerne, der er omtalt i samme rapport punkt 2.1.1., blev besigtiget og beskrevet af den danske bataljon, og der var ikke noget i disse oplysninger, som han hæftede sig særligt ved. Det var ham, der som ansat i FKO foretog den vurdering, der fremgår af månedsrapportens punkt 4. Grundlaget herfor var alene bataljonens oplysninger. Den positive vurdering baserede sig på det faktum, at det var lykkedes at gennemføre besøg i fængslerne med den frekvens, der fremgår af magtanvendelsesdirektivet m.v.

Han kan godt huske, at der blev arbejdet intenst på at finde de to "forsvundne" tilbageholdte, der er omtalt under punkt 1 i FKO's telefax af 18. juni 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 105. Den reviderede månedsrapport fra maj 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 107 ff., blev formentlig lavet på grund af disse to "manglende" fanger, jf. punkt 1.

Månedsrapporten for juni 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 125, modtog han ikke som sagsbehandler, men han blev bekendt med den efterfølgende. I rapportens punkt 2.2.1 er behandlet spørgsmålet om de to "manglende" fanger, som blev omtalt i den reviderede månedsrapport for maj måned. Listen med angivelse af yderligere fanger, der kunne henhøre under dansk ansvar og tilsynsforpligtelse, som er omtalt i punkt 2.2.1 og 2.2.2, viser, at der var styr på de fanger, som var tilbageholdt inden for det danske ansvarsområde, og at de tre danske fanger blev tilset som foreskrevet. Dette gav ikke FKO anledning til yderligere overvejelser. De fangeklager, der er omtalt under punkt 2.2.7, blev rapporteret til Danmark, fordi fangerne havde udtrykt ønske om at klage. Tre af fangerne blev af dommeren i Irak bedømt som værende "fulde af løgn", men han erindrer ikke nærmere, om dette eller klagerne fra de øvrige fanger gav anledning til særlige overvejelser i FKO. FKO rapporterede videre til Forsvarsministeriet, fordi nogle af fangerne var britisk ansvar, og briterne var de nærmeste samarbejdspartnere i Irak.

Den opdeling, der fremgår af støttebilagssamlingens bind 2, side 157, er retvisende. Han er bekendt med redegørelsen af 7. juli 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 137 ff. Han er sikker på, at de har rapporteret videre til Forsvarsministeriet, at antallet af fanger, man skulle holde øje med i Irak, på et tidspunkt var blevet opskrevet med tre, og det var derfor relevant at meddele, at antallet nu blev nedskrevet igen. "ODO2", der er nævnt på forsiden af telefaxen af 9. juli 2004 mellem FKO og Forsvarsministeriet, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 142, var den sektion, som han på daværende tidspunkt arbejdede i. "KC8" er 8. kontor i Forsvarsministeriet. I punkt 5, jf. samme ekstrakt side 144, ses FKO's konklusion. Han ved ikke, hvem der har udarbejdet konklusionen, men der har nok været jurister inde over. De var pålagt at rapportere enhver ændring på området til Forsvarsministeriet, hvilket kan være baggrunden for, at man indberettede et forhold, som ikke længere var et dansk ansvar. Den 7. juli 2004 foretog HOK en indberetning til FKO vedrørende "irakisk politis påståede brutalitet", jf. tillægsekstraktens bind 1, side 145. FKO var enig i den konklusion, der fremgår af indberetningens punkt 3. Han erindrer ikke, om det er ham, der har udarbejdet telefax af 8. juli 2004 vedrørende "Melding om påståede overgreb fra irakisk politis side mod tilbageholdte irakere", jf. tillægsekstraktens bind 1, side 149 f. Man informerede blandt andre Forsvarsministeriet for at leve op til kravene i kølvandet på det øgede fokus på tilbageholdte i Irak. Hvis der havde været klager over overgreb, som britiske styrker havde ansvaret for, var vurderingen, at det kunne have en implikation på samarbejdet mellem briterne og danskerne. Det er ikke ham, der har udarbejdet telefax af 9. juli 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 151, men den er lavet i hans sektion. Vurderingen i pkt. 4 i hans mail af 16. juli 2004 med omtale af de 11 fangeklager, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 153-154, baserede han alene på rapporteringer fra de personer, der have gennemført samtalerne og besigtiget fangerne. Han foretog ikke selvstændige undersøgelser af forholdene. Forsvarsministeriet bad FKO om at sikre, at sagen blev fulgt til dørs over for briterne, jf. telefax af 19. august 2004. Forsvarsministeriet fulgte dermed kommandovejen i stedet for at rette direkte henvendelse til briterne. I telefax af 1. september 2004 orienteredes om, at sagen vedrørende klager fra otte fanger var taget op over for briterne på legal conference den 11. juli 2004. Det fremgår af punkt 3, at der ikke findes noget på skrift fra mødet, men man fik det bekræftet direkte af den person, der som MJUR deltog i denne legal conference. Oplysningen i punkt 4 om involvering af dommeren i Al Qurnah var relevant, fordi det var den dommer, der havde ansvaret for de fængsler, som klagerne vedrørte. Han mener ikke, at det danske forsvar kunne have gjort mere, end de gjorde. Han modtog ikke telefax af 2. september 2004 fra HOK til Forsvarsministeriet, men det ser ud til, at man telefonisk fik bekræftet, at klagerne var fremført over for briterne. Herefter var der ikke

yderligere, der skulle forfølges i sagen. Dette forløb vedrørende tilbageholdte var usædvanligt.

Han arbejdede ikke med de efterfølgende månedsrapporter, for han skiftede ansvarsområde til Afghanistan. Som han husker det og fik fortalt fra andre, udskilte juni-rapporteringen sig fra de andre månedsrapporter.

Han har kun hørt om operation Green Desert via pressen.

Udspurgt af advokat Christian F. Jensen forklarede han, at Forsvarsministeriet pålagde FKO at sørge for, at det øgede fokus på tilbageholdte i Irak manifesterede sig i alle dele af organisationen. Han ved ikke, om det var forsvarsministeren, der traf beslutning herom, men det var noget, forsvarsministeren også interesserede sig for. Han mindes ikke, at det øgede fokus skyldtes Hommel-sagen. Han har ikke deltaget i møder med ministeren herom. Det danske tilsyn foregik i de to fængsler, der er nævnt i rapporteringen – Al Makil og Al Meena fængslerne. Der var ikke en national pligt til at føre tilsyn med fanger, der var tilbageholdt af irakerne. Han ved ikke, om et sådant tilsyn kunne have fået betydning for samarbejdet med irakerne, hvis tilsyn var blevet gennemført. Han havde kun kendskab til fangebehandling i Irak gennem de skriftlige rapporter. Oplysningerne om klager fra de fem tilbageholdte, som ikke blev beskrevet som løgnagtige, fik ingen betydning for samarbejdet med irakerne, for de var under britisk ansvarsområde, og man fulgte op herpå over for briterne. Han bekendt var der ingen overvejelser i FKO eller Forsvarsministeriet om som følge af klagerne at undlade at samarbejde med de irakiske styrker. Efter modtagelsen af fangeklager foretog han ikke undersøgelser af, om andre havde lignende klager. Man bad ikke fra dansk side irakerne om adgang til at føre tilsyn med yderligere fanger i de irakiske fængsler, for man havde opfyldt den nationale tilsynspligt med de tiltag, der allerede var sket. Han mener fortsat, at danskerne ikke kunne gøre mere i relation til fangeklagerne inden for mandatet, rammerne og direktiverne. Han ved, at månedsrapporterne tilgik Forsvarsministeriet, men om forsvarsministeren også så månedsrapporter og oplysninger om klager fra de otte fanger, ved han ikke.

Rapportering om tilsyn med danske fanger foregik således, at bataljonen gennemførte de tilsyn, de var blevet pålagt. Disse oplysninger samledes i en månedsrapport, der blev sendt til den internationale sektion i HOK, der behandlede den og videresendte den til FKO, som efter behandlingen videresendte den til Forsvarsministeriet. Han ved ikke specifikt, hvilken

sagsbehandling HOK foretog sig i relation til månedsrapporten. Der var meget fokus på antallet af tilbageholdte, så de har sikkert kontrolleret oplysningerne herom. Der var mest opmærksomhed omkring månedsrapporten for juni 2004, dels fordi der var indført et nyt tilsynsregime, dels fordi den omtalte fangeklager. Han er ikke sikker på, at der ikke var en månedsrapport vedrørende tilsyn af fanger for april eller marts måned, men han erindrer det således, at oplysninger om fangetilsyn forud for maj 2004 var indeholdt i de almindelige rapporteringer fra bataljonen og således ikke var udtryk for et øget fokus på forholdene for tilbageholdte. Han erindrer ikke, at der tidligere skulle have været rapporteret om fangeklager. Han kom til FKO i sommeren 2003 og rykkede til Afghanistan kontoret med tiltrædelse i begyndelsen eller midten af august 2004. Det blev løbende rapporteret fra bataljonen, hvis danskerne havde tilbageholdt fanger i forbindelse med operationer. Det er ikke kutyme, at man springer led over i kommandolinjen, og han har ikke observeret, at det skulle være sket i forbindelse med rapporteringer.

Han var med til at videreformidle oplysninger til HOK om, at spørgsmålet om behandlingen af fanger skulle tages op over for briterne på Legal Conference. Han ved ikke, om briterne rapporterede om påståede overgreb op i det britiske system, men briterne havde sagt, at der var en sagsbehandling i gang. Han havde ikke noget grundlag for at vurdere, om problemer med fangebehandling var et generelt problem som omtalt i "Notits fortsat den 16. juli 2004", jf. ekstraktens bind VIII side 115, eller om man inden for divisionen "kun kunne arbejde på holdningsændringer", således som det er anført heri. Han er ikke bekendt med andre klager fra fanger om overgreb. Han er bekendt med begrebet "særlig hændelse", men husker ikke, om han i 2004 så en "særlig hændelse" om irakeres overgreb på fanger. Særlige hændelser gik direkte fra bataljonen til HOK og herfra til FKO's situationsrum. Han er usikker på, om alle "særlige hændelser" efterfølgende også kom ind til ham.

Som vidne mødte Jes Rynkeby Knudsen.

Der fremlagdes Værnsfælles Forsvarskommandos brev 4. december 2017 vedrørende ophævelse af vidnet Jes Rynkeby Knudsens tavshedspligt med nærmere angivne begrænsninger. Retsformanden gennemgik indholdet af brevet og formanede vidnet behørigt på baggrund heraf.

Jes Rynkeby Knudsen forklarede blandt andet, at han i dag er chefjurist i Værnsfælles Forsvarskommando, men i 2004 var ansat militærjurist i Forsvarskommandoen. Han deltog i

arbejdet med det juridiske direktiv, der skulle gælde for hold 4 under udsendelsen i Irak. Som militærjurist i FKO arbejdede han med det juridisk faglige indhold i direktiver, men kunne også beskæftige sig med besvarelse af konkrete spørgsmål om danske styrkers virke i udlandet m.v. Der var ikke nogen direkte kontakt mellem ham og militærjuristerne i missionsområdet. Han har selv været udsendt som militærjurist fem gange, herunder med hold 5 i Irak fra februar 2005. FKO udarbejder direktiver efter at have indhentet høringssvar f.eks. fra HOK og Forsvarsministeriet. Det er FKO, der er ansvarlig for direktivets indhold. Al kommunikation foregår ad kommandovejen.

Han husker ikke at have læst Justitsministeriets notits af 1. juli 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 39 f. Den indgik ikke i FKO's arbejde med udarbejdelse af direktivet for Dancon Irak, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 49 ff. Han var faglig ansvarlig for indholdet af direktivet og var pennefører herpå. Der skete et paradigmeskifte med Sikkerhedsrådets resolution 1546, hvorved irakerne på ny fik selvstyre efter at have været sat under administration fra maj 2003. Både i det amerikanske hovedkvarter i Irak og i Danmark lagde man nye planer for de internationale styrkers rolle i Irak. Styrkerne skulle fortsat udgøre et støttende element for de irakiske myndigheder. Besættelsesperiodens ophør indebar, at en række folkeretlige regler for besættelsesmagters ansvar i f.eks. den fjerde Genevekonvention ophørte med at gælde pr. 1. juli 2004. Samtidig meddelte irakerne, der skulle overveje, i hvilket omfang de i en overgangsperiode ønskede at videreføre besættelsesmagts lovgivning i form af CPA-ordrer, at de ønskede at afskaffe CPA-ordre nr. 7, hvorefter dødsstraf var sat ud af kraft. Dette var anledningen til at udarbejde et nyt direktiv.

Arbejdet med udarbejdelse af direktivet blev planlagt i stabsmøder, hvori deltog personer med forskellige faglige specialer. Der ville normalt blive afholdt i alt tre stabsmøder i forbindelse med udarbejdelse af et produkt. Han tror, at det også foregik således ved udarbejdelse af direktivet til Dancon/Irak, selvom arbejdet foregik hen over sommeren. Han erinder ikke, om HOK deltog i disse planlægningsmøder, men Forsvarsministeriet gjorde ikke. Folkeretlige og menneskeretlige forhold forudsatte dog inddragelse af Forsvarsministeriet i sagsbehandlingen, og ministeriet ville også være blevet inddraget, hvis der var en politisk vinkel. Det var principielt set forsvarschefen, der godkendte direktivet, og der var ikke tillige en formel politisk godkendelse heraf. Arbejdet med direktivet begyndte i juli 2004, da man blev bekendt med Iraks genindførelse af dødsstraf, hvilket kunne få implikationer i forhold til hele spørgsmålet om behandlingen af tilbageholdte. Arbejdet foregik i august måned, og resultatet blev først udsendt lidt sent den 1. september 2004. Hold 4 kun-

ne også uden direktivet rent operationelt udføre deres arbejde, som man plejede, i hvert fald i forhold til 70-80 % af operationerne. Det var alene rammerne for det operationelle arbejde, der ændrede sig. Han underviste ikke hold 4 på den missionsforberedende uddannelse og erindrer ikke, om han havde kontakt til Kenneth Buhl om det forventede indhold af direktivet.

Hommel-sagen havde en betydning for arbejdet med direktivet, men man vidste jo ikke, hvordan sagen ville ende. Der ville dog nok være nogle erfaringer, man kunne trække på fra sagen, herunder at der var behov for nogle klarere direktiver om, hvad der må forstås ved "anden nedværdigende behandling", og det førte til udstedelse af direktiv KT 501-1 ultimo 2004 eller primo 2005. En anden udløber af Hommel-sagen var, at man præciserede, at det ikke var tanken, at den danske bataljon skulle have en taktisk afhøringskapacitet. Det havde også været gældende tidligere, men det blev nu udtrykkeligt bestemt i direktivet, at danskerne ikke skulle foretage egentlig afhøring af tilbageholdte. Dette skulle briterne på brigadeniveau, der havde kapaciteten hertil, forestå. Det er det sædvanlige niveau for sådanne aktiviteter i Nato-sammenhæng.

Forsvarskommandoens Direktiv for Dancon/Irak pkt. 2.2, sidste afsnit, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 51, betød, at mens man tidligere havde haft et direkte ansvar for retshåndhævelsen i Irak, var dette område nu overgået til irakerne. Det samme gjaldt for opbygningen af de militære styrker i Irak. "Co-ordinating authority" er et militært begreb, der indebærer, at danskerne ikke kunne befale over irakiske enheder. Det omtalte tilsyn var en naturlig del af den meget tætte samarbejdsrelation med irakerne, så danskerne kunne sikre sig, at irakerne handlede inden for rammerne af, hvad danskerne anser for god skik på menneskerettighedsområdet. Hvad der skulle forstås ved "ulovlige handlinger", skulle vurderes ud fra irakisk lovgivning. Man kunne ikke kræve, at irakerne skulle overholde dansk lovgivning. Hvad der nærmere ligger i at mentorere og monitorere kan militære fagfolk redegøre for. Overordnet handlede mentorering om f.eks. at lære irakerne nogle grundlæggende principper for behandling af andre mennesker. Under punkt 3 er nævnt sikkerheds- og stabiliseringsoperationer, som på baggrund af, at det primære ansvar nu lå hos irakerne, indebærer støttefunktioner som f.eks. daglig patruljering, fælles operationer og det at vise tilstedeværelse. Man forestillede sig ikke, at irakerne kunne løse alle opgaver fra dag et efter magtoverdragelsen. Man skulle derfor støtte irakerne i at opnå kontrollen i eget land og opbygge egen styrke. At etablere ydre ring i en fælles operation er også et eksempel på en sådan støttefunktion. På hold 3 lå det formelle juridiske og folkeretlige ansvar hos besæt-

telsesmagten. Han husker ikke, om den rapporteringspligt, der fremgår af punkt 10.4.3, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 55, indebar en skærpelse i forhold til tidligere. Den gik ud på, at hvis man som dansk personel bevidnede, at nogen udsatte andre for overgreb mod tilbageholdte i strid med krigens folkeret, så skulle man rapportere herom til FKO, der skulle orientere Forsvarsministeriet. Det var bestemt ikke en sædvanlig fremgangsmåde. Fangeklagerne som omtalt i månedsrapporten for juni 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 131 f., har han nok været bekendt med i forbindelse med udarbejdelsen af direktivet, men han husker ikke det konkrete indhold af rapporteringen. De var opmærksomme på, at der kunne opstå situationer, hvor en dansk soldat fik behov for at gribe ind over for eller melde en episode.

Direktivet for magtanvendelse, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 62 ff., beskriver blandt andet bataljonens muligheder for tilbageholdelser. Iraks genindførelse af dødsstraffen betød, at frihedsberøvelse og direkte overdragelse af tilbageholdte til irakerne ville være i strid med det menneskeretlige non refoulement princip. Man fandt en vej til at foretage frihedsberøvelser i den fjerde Genevekonventions bestemmelser om internering. Bestemmelserne indgår som bilag til resolution 1546 som udtryk for en aftale mellem Powell og den irakiske transitionsregerings leder, Ayad Allawi. Hvis individer i Irak blev frihedsberøvet af danske styrker som mistænkt for at udgøre en sikkerhedsrisiko for de danske styrker, så kunne dette ske under dette interneringsregime også efter 1. juli 2004. Det skulle løbende vurderes, om de fortsat udgjorde en sikkerhedsrisiko, og hvis ikke, skulle de løslades. Hvis de skulle tilbageholdes, skulle de overdrages til briterne, der rådede over tilbageholdelsesfaciliteter, og som alene måtte overdrage sådanne tilbageholdte til irakerne efter aftale med danskerne.

Spørgsmålet om tilbageholdelser er omtalt i magtanvendelsesdirektivets punkt 19-20, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 64. Hvis ikke der bestod en sikkerhedsrisiko, kunne en kortvarig frihedsberøvelse være begrundet i nødværge som en del af en afpasset magtanvendelse i situationen. En frihedsberøvet skulle løslades til gaden, medmindre briterne ville tage imod en sådan tilbageholdt.

Han er bekendt med "britefinten", som bestemt ikke er et militært begreb. Forevist uddrag af bogen "Et land i krig", jf. tillægsekstraktens bind 1, side 549, forklarede han, at det var det danske forsvars opfattelse, at hvis irakerne tog fanger under en koordineret operation, som danskerne deltog i, så var behandlingen af disse fanger irakisk ansvar, også efter fol-

keretten. Det er hans opfattelse, at denne model eller konstruktion holdt vand rent folkeretligt. Han vil ikke betegne modellen som en "finte", for der var tale om, at man lavede et folkeretligt snit for de mulige scenarier og en klar afgrænsning for, hvornår ansvaret for tilbageholdte var dansk, og hvornår det var andre landes ansvar. I en danskstøttet operation som operation Green Desert, der blev ledet af irakerne, giver det ikke mening at tale om en "iraker- eller britefinte".

I magtanvendelsesdirektivets punkt 22, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 65, er beskrevet den praktiske fremgangsmåde i forbindelse med overdragelse af fanger til briterne. I punkt 25 og 26, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 66, er beskrevet handle- og meldepligten, som er en pligt til for danske soldater at melde og i visse tilfælde at handle i situationer, hvor de overværer ulovligheder i relation til irakisk ret. Meldepligten er ubetinget, mens handlepligten afhænger af, om man kan handle, uden at bringe sig selv eller operationen i fare. Der er i magtanvendelsesdirektivet givet eksempler på, hvad en sådan handling eller indgriben kan bestå i. En menig soldat måtte i en konkret situation vurdere, om det, vedkommende så, var noget, der var pligt til at rapportere om, eller i tvivlstilfælde tale med sin foresatte herom. Tidligere forsvarschef Jesper Helsøs forklaring i landsretten om handlemeldepligten er han enig i. Der kan under operationer være et behov for retmæssigt at anvende temmelig hård magt afhængig af situationen.

I tillægsekstraktens bind 1, side 67 ff., ses de "Autoriserede RoE". De blev med indarbejdelsen i magtanvendelsesdirektivet oversat og løftet ind i den danske operationsplan. Reglerne markeret med fed er autoriseret til alle koalitionsstyrkerne. Det, der f.eks. fremgår af punkt 182 a som "FKO bemærkning", er et nationalt forbehold, der begrænser de danske styrkers anvendelse af magt som beskrevet i de fælles autoriserede magtanvendelsesregler.

Af tillæg 1 til magtanvendelsesdirektivet om "Tilsyn med tilbageholdte i Irak", jf. tillægsekstraktens bind 1, side 75, fremgår, at hold 4 alene skulle gennemføre tilsyn med de tilbageholdte, der var overdraget til briterne, fordi de fanger, der før og efter 28. juni 2004 var tilbageholdt af danske styrker og overdraget til irakerne, efter magtoverdragelsen var irakisk ansvar. Det ville være en pligtforsømmelse for danskerne at overdrage tilbageholdte til irakerne efter den 28. juni 2004. Det kan eventuelt bero på en skrivefejl, at der også er omtalt overdragelse af fanger til irakerne efter 28. juni 2004, men sætningen kan også betyde, at selv hvis det måtte ske, så skulle man ikke føre tilsyn. Meningen med de to afsnit

var dog at understrege, at der efter magtoverdragelsen ikke skulle føres tilsyn med fanger, som danskerne havde tilbageholdt og overdraget til irakerne.

Tillæg 4 til magtanvendelsesdirektivet om "Retningslinier for udspørgen og afhøring ved Dancon/Irak", jf. tillægseksraktens bind 1, side 79 ff., er en operationalisering af den følsomhed i forhold til afhøring, som var en udløber af Hommel-sagen. Det fremgår udtrykkeligt, at danskerne ikke måtte afhøre tilbageholdte, men alene udspørge dem som nærmere defineret i tillægget, og som også udtrykkeligt nævnt i tillæggets punkt 4.1. Danskerne havde ingen afhøringskapacitet. Hvis man havde brug for at afhøre tilbageholdte, skulle der rekvireres bistand hertil fra den britiske brigade, jf. punkt 4.2. Danskerne måtte ikke deltage i intime kropsundersøgelser. Deltagelse heri ville have været en tjenesteforseelse.

"Militærmanual om folkeret i internationale militære operationer", jf. materialesamlingens bind 3, side 1021 ff., er den manual, som forsvaret anvender under operationer i udlandet i dag. Det er ham, der har ledet arbejdet med udarbejdelsen af manualen. I 2004 var en sådan ikke til rådighed, men andre stater, f.eks. Storbritannien, havde udarbejdet tilsvarende manualer. Man havde alene almindeligt lærebogsmateriale til rådighed. Manualen er produktet af fem personers arbejde i tre år.

Udspurgt af advokat Christian Harlang forklarede han, at hvis der var behov for afhøring af tilbageholdte, skulle danskerne tage kontakt til briterne, som var normeret med en taktisk afhøringskapacitet, der var bemandet med personer, som var uddannet i afhøringsteknik. Punkt 19, 20 og 22A i magtanvendelsesdirektivet skal forstås således, at det inden for 8 timer skulle afgøres, om den tilbageholdte udgjorde en sikkerhedsrisiko og skulle overdrages til den britiske tilbageholdelsesfacilitet, hvilket i givet fald skulle ske inden for 14 timer. Danskerne kunne til brug for sikkerhedsvisiteringen alene stille helt simple spørgsmål og sammenholde besvarelsen heraf med bevismateriale og evt. udtalelser fra briterne og irakere om den pågældende m.v. Det var på dette grundlag, de skulle vurdere, om den tilbageholdte udgjorde en sikkerhedsrisiko. Danskerne havde ikke en afhøringskapacitet ved den danske bataljon og kunne ikke foretage afhøring af tilbageholdte, heller ikke inden for de første otte timer efter tilbageholdelsen. På hold 3 var Anne-Mette Hommel uddannet i afhøring, men det var en tilfældighed.

Hans opfattelse af, at irakerne ikke fra dag et var fuldt ud i stand til at udføre sikkerhedsopgaverne efter 1. juli 2004, baserede han på oplysninger fra udsendte i området og informationer, der var tilgået FKO.

Den tidsmæssige afgrænsning i andet afsnit i tillæg 1 til magtanvendelsesdirektivet, jf. tilægsekstraktens side 75, kan være udtryk for en skrivefejl, men det tror han egentlig ikke. Meningen med afsnittet var at angive, at der heller ikke efter den 28. juni 2004 skulle føres tilsyn med fanger, der var overdraget af danskerne til irakerne før den 28. juni. Der var drøftelser også med Forsvarsministeriet for at finde den løsning, der er udtrykt i dette tillæg. Udenrigsministeriet var nok også inde over dette. Han deltog i møder, hvor spørgsmålet blev drøftet, og resultatet heraf var, at det ikke var en forudsætning for opfyldelse af den danske stats folkeretlige forpligtelser, at man skulle føre tilsyn med fanger, som var overdraget til irakerne. Der var vistnok kun tale om én person.

Det, man kunne opnå med det, som advokat Christian Harlang betegner som "britefinten", var, at danskerne gennem en tilrettelæggelse af, hvem der konkret pågreb personer under en operation, undgik folkeretligt ansvar for tilfangetagne og en efterfølgende overdragelse af dem til irakerne. Han kan ikke erklære sig uenig i, at det var et af formålene med en sådan konstruktion. Der kunne dog også være andre gode grunde til at overlade arrestationer til andre, f.eks. at det foregik efter magtoverdragelsen, og at det derfor var irakernes ansvar at håndtere irakere. Under operation Green Desert var "britefinten" ikke relevant, for det var en irakisk ledet operation.

Han har fortsat ingen erindring om tidligere at have set Justitsministeriets notits af 1. juli 2004. Foreholdt på ny tidligere forsvarschef Jesper Helsøs forklaring i landsretten om, at det var notitsen, der dannede rammen for magtanvendelsesdirektivet, forklarede han, at han ikke var bekendt med notitsen, og at det ikke indgik i hans arbejde med direktivet for Dancon/Irak. Han er enig i, at de danske styrker om nødvendigt skulle søge at modvirke, at de irakiske styrker begik ulovligheder. Det er det, handle- og meldepligten er udtryk for. Han er også enig i, at de danske soldater skulle rapportere om konstaterede ulovligheder, og at de – i det omfang, det var muligt – skulle gribe ind over for styrker, som måtte være i færd med at begå ulovligheder (jf. notitsens punkt 2, 1. punktum, og punkt 2, 2. afsnit, 1.-3. punktum).

Udspurgt af retten forklarede han, at når man indgår i en international coalition, så ser man på, hvilke kommandorelationer man indgår i. Den overordnede strategiske operationsplan, divisionsoperationsplan og andre nationers operationsplaner bliver gennemgået for at se, om der er noget heri, der strider imod den danske opfattelse af, hvad danskerne kan udføre. Hvis der er det, afgiver man en "caveat", som er en national bemærkning til den foresatte myndighed om, at man ikke kan medvirke til et givet forhold, således som man f.eks. har gjort i denne sag i relation til tilbageholdelse af irakere. I den pågældende kommandostruktur afgav danskerne den operative kommando til briterne, men samtidig havde forsvarschefen "full command". Det er helt sædvanligt at have en overordnet, national, parallel kommandostruktur, når man indgår i en international styrke.

Den konkrete udmøntning af det danske ansvar i forhold til tilbageholdte skete på baggrund af en analyse af Danmarks folkeretlige forpligtelser, herunder den fjerde Genevekonvention og navnlig Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom i sagen Bankovic mod Belgien. Der skulle efter dansk opfattelse være fokus på "tilbageholdsmagten", den magt der fysisk havde den frihedsberøvede i sin varetægt. Ingen retskilder tydede på, at der over for Danmark kunne gøres et medvirkensansvar gældende for en suveræn stat som Iraks tilbageholdelse og behandling af egne statsborgere. Det blev dog indskærpet over for de danske soldater, at der gjaldt en handle- og meldepligt, hvis man overværede ulovligheder.

Forevist månedsrapport for august 2004, punkt 2, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 222, forklarede han, at han ikke er bekendt med, at det skulle have været Udenrigsministeriets holdning, at EMRK ikke fandt anvendelse for de danske styrker i Irak. Det må være en fejl, for efter forswarets opfattelse, har EMRK altid fundet anvendelse i overensstemmelse med sit indhold.

Som vidne mødte Kira Grønlykke Mondrup.

Der fremlagdes Værnsfælles Forsvarskommandos brev af 29. januar 2018 vedrørende ophævelse af vidnet Kira Grønlykke Mondrups tavshedspligt med nærmere angivne begrænsninger. Retsformanden gennemgik indholdet af brevet og formanede vidnet behørigt på baggrund heraf.

Kira Grønlykke Mondrup forklarede blandt andet, at hun er uddannet jurist og i 2004 var fuldmægtig i Forsvarsministeriet og senere blev specialrådgiver. Hun var til sidst beskæftiget i 8. kontor med ansvar for international ret, folkeret, og ministerbetjening. Hun forlod Forsvarsministeriets område i 2008.

Notitsen af 9. juli 2004 om "Påståede overgreb i Al Makil fængslet", jf. tillægsekstraktens bind 1, side 175 f., er udarbejdet af hende, men hun har ingen erindring om indholdet heraf. Det er hende selv, kontorchef Birgitte Juul, afdelingschef Kristian Fischer og muligvis forsvarsminister Søren Gade, der har påtegnet notitsens sidste side. Det er Birgitte Juul, der har lavet notatet sidst på siden, og det fremgår heraf, at Birgitte Juul havde orienteret en enhed i FKO om, at hun ikke fandt orienteringen professionel. Hun erindrer ikke, hvad der efterfølgende skete. Der var fokus på problemstillingen om overgreb mod fanger, men hun har ingen konkret erindring om sagsbehandlingen. Hun deltaget i generelle drøftelser med forsvarsministeren om tilbageholdte, men hun har ingen erindring om konkrete drøftelser med ham herom. Hun erindrer heller ikke det konkrete indhold af femte afsnit sidste sætning og sjette afsnit første sætning på side "3/4" i den fortsatte notits af 16. juli 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 179. Hun kan huske, at der var stort fokus på danske fanger i irakisk varetægt, og man gjorde, hvad man kunne, for at sikre, at ingen skulle lide overlast. Brevene af 9. juli 2004 og 16. juli 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 183 og 185, kan godt være de to breve, der omtales i den fortsatte notits, men hun erindrer det ikke konkret. Forevist den fortsatte notits sidste side forklarede hun, at det er hende selv, fungerende kontorchef Agnethe Kirkegaard og departementschef Anders Troldborg, der har påtegnet denne notits. Det fremgår, at ministeren har fået en kopi heraf. Det er hende, der har lavet de håndskrevne bemærkninger nederst på siden. Hun erindrer, at der på et tidspunkt kom en indberetning om, at nogen hævdede, at de havde været udsat for overgreb, men hun erindrer ikke nærmere herom. "Notits fortsat den 2. september 2004", jf. tillægsekstraktens bind 1, side 181, er påtegnet af hende selv, Birgitte Juul og Kristian Fischer. Det er Birgitte Juul, der har lavet det håndskrevne notat nederst på siden med Anders Troldborgs tilføjelse nederst. Det brev, der efter departementschefens mening ikke burde sendes, kan godt være brevet dateret den 2. september 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 169. Det ses også af brevet, at det deler sagsmappe med notitsen. Hun kan ikke huske, om månedsrapporten for juni 2004 var usædvanlig, men den medførte en omfattende sagsbehandling. Man var meget opmærksom på spørgsmålet om behandling af fanger.

Hun husker ikke, om hun var med til at udarbejde direktivet for Danbat/Irak, men det er bestemt muligt, for 8. kontor ville være involveret heri.

Udspurgt af advokat Christian F. Jensen forklarede hun, at det tegn, der på den fortsatte notits af 2. september 2004 står til højre for datoen, tyder på, at notatet er skrevet af departementschef Anders Troldborg. Det kunne måske være Kristian Fischers underskrift, der står til højre for departementschefens notat, men hun ved det ikke. Typisk vil en sag blive forelagt af sagsbehandleren for kontorchefen, der forelægger den for afdelingschefen. Den vil efter en konkret vurdering herefter blive forelagt departementschefen. Orientering om den endelige beslutning vil herefter blive meddelt ad samme vej ned i systemet. Hvis departementschefens noter skal læses som "Min ok", vil det betyde, at ministeren er orienteret og indforstået. Hun erindrer i dag ikke specifikke tidspunkter og hændelser. Generelt var der i ministeriet fokus på overgreb mod fanger, og det var noget, hun arbejdede med dengang, men hun kan ikke tidsfæste mere præcist, hvornår det var.

Hun erindrer ikke, om hun så månedsrapporterne fra den danske bataljon i Irak. Det ville være naturligt, hvis hun havde set en månedsrapport enten som led i en fast procedure eller i enkeltstående tilfælde. Forevist månedsrapporten om fangetilsyn for juni 2004, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 118-119, forklarede hun, at hun ikke husker den konkrete rapport, men den kunne godt ligne en månedsrapport. Hun erindrer ikke at have haft konkret kendskab til de klager, der fremgår af et bilag til månedsrapporten, jf. tillægsekstraktens bind 1, side 124. Hun erindrer ikke, om denne sag optog forsvarsministeren, men generelt optog spørgsmålet om fangebehandling befolkningen og ministeren. Hun kan hverken be- eller afkræfte, om man fandt, at der var en stor risiko for civile irakere for mishandling i irakiske fængsler, således som Anders Kærgaard i landsretten har givet udtryk for. Det må stå for hans egen regning. Det samme gælder i relation til Jamal Hamouds udsagn i landsretten om samme emne. Hun kan huske, at fangebehandling havde danskernes bevågenhed, men erindrer ikke nærmere herom. Hun husker ikke, om man dengang overvejede i Forsvarsministeriet, at det skulle være et problem af generel karakter, at irakiske styrker begik overgreb mod irakiske fanger. Hun har ikke selv været i Irak og har ingen erindring om konkrete besøg fra Forsvarsministeriet eller andre i den danske bataljon i Basra.

Sagen udsat til fortsat hovedforhandling i retssal 4 den 17. april 2018 kl. 9.30.

Retten hævet kl. 15.30.

(Sign.)

Udskriftens rigtighed bekræftes. Østre Landsret, den 20-04-2018

Rikke Bjergdal Nielsen
Retsassistent